

Pavel Čtvrtník, Každodenní život na statku Přečín v letech 1900-1938. Diplomová práce
PF JU, České Budějovice 2011, 147 s. (včetně příloh).

Posudek vedoucího diplomové práce:

Diplomant Pavel Čtvrtník pojal svou diplomovou (magisterskou) práci *Každodenní život na statku Přečín v letech 1900-1938* jako podnětný a svým způsobem zajímavý pohled na regionální dějiny statku Přečín, respektive podhůří Šumavy (Pošumaví) a jeho obyvatel v období převratných a zlomových let 1900-1938. Předložená diplomová práce se pečlivě věnuje období od konce 19. století a první světové války, od počátků etablování a upevňování nově vytvořeného nástupnického Československa, průběhu první pozemkové reformy a světové hospodářské krize až po tragický rok 1938.

Autor přitom důsledně vycházel, při analýze vlivu výše uvedených událostí na každodenní život obyvatel šumavského Pošumaví, jak z patřičně obsáhlé pramenné základny, zejména SOA Třeboň a jeho poboček, především té v Českém Krumlově - Vs. Vimperk 1799-1948. Zde sledoval průběh každodennosti na jednom ze schwarzenberských statků, který procházel v uvedeném a zkoumaném časovém úseku velkými dynamickými změnami, které se vyznačovaly postupným zakupováním nových pozemků a vrcholících až po jeho převedení do vlastnictví státu, respektive odprodej revíru Přečín okresu Strakonice. Správně bylo nakonec vynecháno zpracování období let 1938-1948, které mělo zachytit složitý proces změn, ke kterým došlo ve zkoumaném regionu po květnu 1945, tzv. „květnové revoluci“, která v rámci českého povstání proti nacismu odstartovala toto období, přičemž někteří historikové a politologové proto hovoří o letech 1945-1948 v Československu jako o období tzv. „třetí republiky“. Autor doslovně uvádí: *„Zahrnutí časového úseku let 1938-1948 by navíc rozsah textu natolik navýšilo, že by mnohonásobně překračoval standardní rozsah diplomové práce. Ukončení práce na prahu druhé světové války má proto své velké opodstatnění. Válka a poválečné dění v Československu směřují jinam, než je hlavní myšlenka našeho textu. Období druhé světové války a následující roky, zejména pak rok 1948 a změna politických poměrů v ČSR, by vydaly, jak se v průběhu shromažďování materiálů a průzkumu archivů jasně ukázalo, na zcela samostatné téma. Vývoj statku Přečín je tedy zachycen jak před pádem, tak i po pádu habsburské monarchie a následně v době první republiky. Samozřejmě se nelze ubránit jistým časovým přesahům. Tam, kde to bylo zapotřebí, jsme*

v bádání šli do devatenáctého století. Jindy jsme se dostali až k roku 1948, vždy ale jen okrajově a rámcově.“ (s. 121).

Autor v deseti základních kapitolách sleduje a srovnává přehledně veškeré dění, především ve zkoumaném regionu Šumavy, u vybraného jihočeského místa – Přečina, potažmo v Československé republice.

Kapitola první: **Obecný geografický přehled** (s. 14-26) obsahuje čtyři podkapitoly: 1.1. Vymezení polohy (s. 14), 1.2. Vývoj správního členění (s. 14-16), 1.2.1. Církevní správa (s. 15-16), 1.2.2. Místní samospráva (s. 16-17), 1.3. Charakteristika přírodních podmínek (s. 17-19), 1.3.1. Horopisné vymezení (s. 17-18), 1.3.2. Vodstvo (s. 18), 1.3.3. Podnebí (s. 19), 1.4. Obyvatelstvo (s. 19-26), 1.4.1. Osídlování kraje (s. 19-21), 1.4.2. Populační vývoj (s. 21-45) výstižně pojednává o situaci v oblasti Šumavy a Pošumaví. Situace, která zde v době ČSR nastala, se vyznačovala nejméně zalidněnou oblastí Čech. „*Toto specifikum jižních Čech bylo důsledkem chybějícího průmyslu a omezených možností zemědělské výroby. Nejvíce se tento jev projevoval v oblasti Podlesí, zejména v okresech Volyně a Vimperk. Problematika sezónního vystěhovalectví, tzv. „světáctví“, bude podrobněji popsána v dalších kapitolách.*“ (s. 25).

Kapitola druhá: **Hospodářské poměry** (s. 27-41) obsahuje podkapitoly: 2.1. Hospodářský vývoj českých zemí v letech 1900-1945 (s. 27-30), 2.2. Hospodářství v jižních Čechách v období 1900-1945 (s. 30-41), 2.2.1. Průmysl (s. 30-31), 2.2.2. Zemědělství (s. 31-56), 2.2.2.1. Obecný vývoj (s. 32-35), 2.2.2.2. Charakter jihočeského zemědělství ve studovaném období (s. 35-38), 2.2.2.3. Lesnictví v jižních Čechách (s. 38-41), se zabývá výčtem obecných problémů a tendencí a správně se koncentruje na zemědělskou výrobu, lesnictví a dřevařství, protože právě tato odvětví hospodářské a sociální činnosti jsou pro téma DP nejdůležitější.

Kapitola třetí: **Historický vývoj dvora Přečín a přehled majitelů** (s. 42-51) má tyto podkapitoly: 3.1. Nejstarší majitelé a stavební vývoj dvora (s. 42-43), 3.2. Schwarzenbergové (s. 43-51), 3.2.1. Dějiny rodu do roku 1802 (před rozdělením na dvě rodové větve) - (s. 44-47), 3.2.2. Vývoj větve hlubocko-krumlovské (s. 47-50), 3.2.3. Vývoj větve orlické (s. 50-51), se pečlivě věnuje posledním, ale nejvýznamnějším majitelům nečínského panství. Důsledně vychází z dostupné literatury a pramenů, zejména pak z prací a materiálů Jiřího Zálohy, ale také všech dalších autorů.

Kapitola čtvrtá: **Správní struktura schwarzenberských velkostatků v 19. a 20. století** (s. 52-59) obsahuje podkapitoly: 4.1. Vývoj velkostatku v českých dějinách (s. 52-54), 4.2. Správní struktura velkostatků hlubockých Schwarzenbergů v 19. a 20. století (s. 54-58), 4.2.1. Organizace správy schwarzenberských velkostatků na příkladu velkostatku Vimperk (s. 55-58), se opírá jak o starší práce, tak i o práce nejnovější, které představují studie o správě schwarzenberského majetku, především od Raimunda PALECZEKA, *Mezi tradicemi a modernizací. Schwarzenberské úřednictvo 18. a 19. století*), in: M. Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008.

Kapitola pátá: **Přečínský statek a revír na konci 19. století a v první polovině 20. století** (s. 59-78) obsahuje podkapitoly: 5.1. K historii lesního revíru Přečín (s. 59-62), 5.2. Systém lesního hospodaření v revíru Přečín ke konci 19. a v první polovině 20. století (s. 62-67), 5.3. Les jako zdroj obživy (s. 67-77), 5.3.1. Lesní dělnictvo (s. 67-69), 5.3.2. Život hajných (s. 69-75), 5.3.3. Hospodářská krize a vzpoura proti zákazu prodeje palivového dřeva (s. 76-77) se pečlivě věnuje problematice lesního hospodaření, jak na knížecím majetku, tak také i všem jeho důležitým aktérům, zejména námezdnému lesnímu dělnictvu a stálému schwarzenberskému personálu, představovanému zejména hajným, od jejichž práce se odvíjela ziskovost lesního majetku. Autor zde uvádí: „Závěrem je třeba dodat, že kladné výsledky lesního hospodaření nebyly výsledkem jen schopných a vzdělaných lesních inženýrů, kterých ve službách Schwarzenbergů působila celá řada, ale i kolektivů níže postavených lesníků, kteří na lesní práce dohlíželi a bezprostředně se jich účastnili. Výsledky hospodaření shrnuje následující tabulka (Tab. 11).“ (s. 66).

Kapitola šestá: **Světáctví** (s. 78-86) obsahuje tři podkapitoly: 6.1. Kdo byli světáci (s. 78-80), 6.2. Světáci pod Javorníkem (s. 80-84), 6.3. Cirkusáci (s. 84-85), názorně ukazuje dopad společenských a ekonomických poměrů na Šumavě a přibližuje dimenzi tehdejšího hledání práce a zaměstnání a lidské existence. Diplomant správně uvedl: „Světácký život musíme rozhodně chápat jako nelehký. Neustálé potýkání se s nouzí, odloučení od rodiny, život v cizím prostředí, těžká práce apod. Často se někteří domů již nevrátili, neboť riziko smrtelného úrazu vzhledem k jejich zaměstnání bylo vysoké. Výjimkou nebyly závaly v dolech či při výkopových pracích. Nestálost hodnot se často projevovala bezhlavým utrácením těžce vydělaných úspor. Mnohdy světáci doslova propili po hospodách celý svůj výdělek již cestou domů. Jejich podzimní návrat býval spojován s hospodským veselím. Samozřejmě, že někteří měli potřebu určité okázalosti. Tak se také stávalo, že se světáci v šenku předháněli, kdo koho přeplatí. Hlavně těm, kteří po celý rok zůstávali doma, bylo potřeba ukázat, že pánem jsem teď já. Já mám peníze ...“ (s. 80).

Kapitola sedmá: **Statek, lidé a Velká válka** (s. 86-94) obsahuje čtyři podkapitoly: 7.1. Velká válka (1914-1918) – (s. 86-90), 7.2. Muži ve válce (s. 90-92), 7.2.1. Legionáři (s. 92), 7.3. Přečínský revír a válečné události (s. 93), 4. Konec války a vznik samostatného československého státu (s. 93-95) celkem přehledně a názorně ukazuje období let tzv. Velké, později první světové války, vše ve vztahu k obyvatelstvu Šumavy a Pošumaví. Autor závěrem výstižně uvádí: „*Válka zasáhla také do každodennosti těch, kteří zůstali doma. Obyvatelé trpěli celkovým nedostatkem, zvláště v chudých krajích jako šumavské Podlesí. Válka přerušila možnost sezónního stěhování za prací, jež umožňovalo tamějším obyvatelům lepší živobytí. Těžkosti rodinám působila absence mužské pracovní síly. Přesto lidé trpkému údělu válečných let přivykli. Zda se s ním smířili, můžeme jen odhadovat. Ještě dlouho po válce u mnohých pamětníků nepříjemné vzpomínky na léta Velké války oživaly. U většiny z nich až do konce života. Nepřekryly je dokonce ani události – pro Evropu v mnohém tragičtější – druhé světové války.*“ (s. 95).

Kapitola osmá: **Pozemková reforma a odprodej revíru Přečín okresu Strakonice** (s. 96-109) obsahuje dvě podkapitoly: 8.1. Pozemková reforma (s. 96-102), 8.1.1. Příčiny (s. 96-97), 8.1.2. Příprava reformy a její podoba (s. 97-98), 8.1.3. Pozemková reforma v praxi (s. 98), 8.1.4. Výsledek reformy a její dopady (s. 99), 8.1.5. Provádění pozemkové reformy v jižních Čechách a zábor schwarzenberského majetku (s. 99-102), 8.2. Statek a revír Přečín v pozemkové a lesní reformě (s. 103-109), 8.2.1. Lesní reforma a odprodej revíru Přečín okresu Strakonice (s. 103-107), 8.2.2. Prodej dlouhodobých a krátkodobých pachtů (s. 107-109) pečlivě provádí komparaci první pozemkové reformy v rámci ČSR a v rámci jižních Čech, adekvátní pozornost věnuje pozemkové a lesní reformě v rámci statku Přečín. Autor práce závěrem správně cituje: „Jan Rouče v rodinné kronice píše: „*Tato pozemková reforma prošla u nás velmi hladce, neboť téměř veškerá půda od zdejšího velkostatku nalézala se již buď v dlouhodobém, anebo v krátkodobém pachtu.*“ ... „*Zdalipak si vzpomněl některý z těchto přidělců, když oral první brázdu nyní na svém poli, že před mnoha léty jeho předkové skrápěli tu půdu krví a potom a za odměnu dostali ještě bití, zatím co on je nyní na té půdě samostatným pánem! Kdož to ví? Nechci domyslet, že ani jediný na to nevzpomněl.*“ (s. 108).

Kapitola devátá: **Přečínské polesí a poslanec Rudolf Beran** (s. 109-113) obsahuje dvě výstižné podkapitolky: 9.1. Rudolf Beran (s. 109-110), 9.2. Budování letoviska na Javorníku (s. 110-112) stručně ukazuje práci poslance za agrární stranu Rudolfa Berana ve vztahu ke zkoumanému regionu Šumavy a Pošumaví, včetně oblast Javorníku.

Kapitola desátá: **Každodenní život** (s. 113-120) obsahuje pět podkapitol: 10.1. Práce a živobytí (s. 113-114), 10.2. Obydlí (s. 114-117), 10.3. Rodina (s. 117), 10.4. Majetek (s. 117-

118), 10.5. Přírodní živly (s. 118-120) a přináší nám závěrečné doplnění předchozího stavu, protože: „*Každodennost obyvatel zkoumaného regionu se prolíná všemi kapitolami této práce. Přesto ne všem stránkám všedního života mohl být věnován potřebný prostor. Cílem následujících stránek je doplnění předchozího textu.*“ (s. 113).

Následuje **Závěr** (s. 121-124), který je stručnou rekapitulací výsledků DP, včetně možností dalšího výzkumu tohoto období československých a jihočeských, respektive pošumavských dějin. Předložená diplomová práce si kladla za cíl pomocí komparativního přístupu sledovat vývoj v Československé republice a události byly popsány přímou metodou. V práci byly vhodným způsobem použity i vzpomínky pamětnice paní Marie Kotrbaté (1903-2005), které autor pečlivě zpracoval metodou orální historie. Následuje: **Seznam pramenů a literatury** (s. 125-134), **Seznam zkratk** (s. 135-136), **Seznam příloh** (s. 137-147).

Diplomant Pavel Čtvrtník se ve své práci dokázal celkem úspěšně vypořádat s náročností tématu a zejména se značným rozsahem archivních materiálů. Jeho práce je proto jak volbou tématu (včetně aspektů hospodářských a sociálních dějin), tak i jeho vědeckou závažností, teoretickým, metodologickým a heuristickým uchopení tematiky, potřebnou schopností autora interpretovat zjištěné poznatky, a to jak v rámci zkoumaného regionu, tak také i v širším (celostátním) výkladovém kontextu, značně přínosná! Při studiu dějin každodennosti bylo využito dostupných narativních pramenů, zejména kronik a z nich pak vyplývajících vazeb, vztahů a souvislostí.

Předložená práce je také svědectvím o opravdovém a poctivém autorově zaujetí tématem, což plně prokázal i při svých četných a pravidelných konzultacích, zejména pro oblast hospodářských a sociálních dějin. Osobně za velice cenné považuji i to, že Pavel Čtvrtník usiloval o jasné, stručné a přitom přehledné vyjádření získaných poznatků, což se mu většinou úspěšně zdařilo, i když některé jeho formulace působí komplikovaně. Na prameny uložené v SOA Třeboň a v SOKA Prachatice a Strakonice navazuje i patřičně obsáhlá a poctivě přečtená literatura. Také v seznamu pramenů a literatury neshledávám žádných podstatných chyb. Důležité také je, že autorův text i výklad je přehledný, přináší nám informace nezbytné pro logické a kontinuální pochopení textu práce. Nedílnou součástí práce je seznam příloh a další textové přílohy (14 tabulek, které jsou umístěné přímo v textu práce, čímž čtenářům odpadá někdy složité listování!) a také obrazové přílohy v počtu 27 kusů, uvedené na konci celé práce, ji velmi vhodně doplňují a jsou její nedílnou a potřebnou dokumentační součástí.

Mohu proto konstatovat, že autor zásady historikova řemesla úspěšně zvládl, včetně náležitě provedeného poznámkového aparátu. Také formální stránka je bez podstatných vad na kráse. Proto také doporučuji předloženou DP poslat jako soutěžní práci do 16. ročníku soutěže o „Cenu Edvarda Beneše“ v Sezimově Ústí v oboru historie 20. století. Dávám také na autorovo zvážení, zda by svou práci, pochopitelně po ještě dalším jejím dopracování a rozšíření, nechtěl přihlásit ke SRZ. Diplomovou práci pana Pavla Čtvrtníka proto jednoznačně **doporučuji k obhajobě a hodnotím stupněm výborně.**

PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

České Budějovice 18. ledna 2011